

FABEIRO FIDALGO, PATRICIA. *EL DERECHO A LA LENGUA PROPIA EN EL ORDENAMIENTO INTERNACIONAL Y DE LA UNIÓN EUROPEA*. BARCELONA: BOSCH EDITOR, 2013, 343 P.

Eva Pons Parera*

Paraules clau: dret lingüístic; Constitució espanyola; llengua pròpia; Unió Europea.

BIBLIOGRAPHICAL REVIEW

Abstract

Fabeiro Fidalgo, Patricia. «El derecho a la lengua propia en el ordenamiento internacional y de la Unión Europea».

Keywords: Linguistic Law; Spanish Constitution; own language; European Union.

Aquest llibre de Patricia Fabeiro és dedicat a la dimensió internacional dels drets lingüístics a partir del seu reconeixement en els tractats internacionals, la normativa de la Unió Europea i els instruments de *soft law*. L'obra no pretén oferir un panorama exhaustiu de la normativa internacional en la matèria, sinó que s'orienta a interpretar el context internacional i europeu que condiciona l'ordenació jurídica de les llengües dins dels estats. En realitat, l'obra present s'hauria de llegir conjuntament, en tant que estudi precedent o introductori, amb el llibre (*El derecho de usar y el deber de conocer las lenguas en la Constitución Española de 1978*, Iustel, 2013), amb el qual comparteix origen en la tesi doctoral de l'autora.

La noció de «dret a la llengua pròpia», destacada en el títol del llibre, evoca d'entrada una aspiració universal vers la protecció de les llengües pròpies de les persones i/o pobles o comunitats. Tanmateix, una lectura més aprofundida revela la connexió estreta del títol amb una de les hipòtesis principals de l'autora, la qual s'expressa en l'afirmació –amollada en referència a l'examen del Conveni-marc per a la protecció de les minories nacionals– de la «desactivación del papel del grupo como organización medial del ejercicio de los derechos [lingüísticos], y una redefinición del mismo, que desde luego se aleja del nacionalismo» (pàg. 129)». Des d'aquest enfocament «no-nacionalista», el qual permet desplaçar del focus d'interès la institucionalització de la dimensió col·lectiva inherent als drets lingüístics, la investigació tracta d'identificar quins són els límits per a les polítiques lingüístiques estatals que es deriven de la protecció internacional de la diversitat lingüística.

* Eva Pons Parera, professora titular de dret constitucional, Universitat de Barcelona.

Citació recomanada: PONS PARERA, EVA.. «FABEIRO FIDALGO, Patricia. *El derecho a la lengua propia en el ordenamiento internacional y de la Unión Europea*. Barcelona: Bosch Editor, 2013, 343 p.», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 65, 2016, pàg. 244-246. DOI: [10.2436/20.8030.02.154](https://doi.org/10.2436/20.8030.02.154).

La reflexió sobre l'objecte citat no té un referent abstracte, sinó que la frase inicial del llibre («De las palabras del TC español [...] se colige que la Norma fundamental española no hace de la componente lingüística ni un prius ni un telos de la organización estatal (pàg. 21-22)», ja apunta que pretén fonamentar l'adaptació o sintonia plena (pàg. 72) del model d'acomodació de la diversitat lingüística de l'Estat espanyol al marc jurídic internacional descrit. D'aquesta manera, al llarg de l'anàlisi desplegada, les obligacions i compromisos que es deriven de l'ordre internacional se'ns presenten com a innocus en relació amb un *statu quo* intern que situa el castellà en una posició jurídica de «llengua comuna» dominant. Les referències escadusseres a les altres llengües oficials de l'Estat (pràcticament limitades a l'epígraf final del capítol sobre la Unió Europea, intitulat «¿Qué diversidad defiende el modelo? Especial consideración de las lenguas regionales y minoritarias» (pàg. 235-250)), ratifiquen aquesta perspectiva, la qual esdevé alhora l'aportació original de l'autora a l'estudi de qüestions en bona part ja conegudes pels estudiosos del dret lingüístic.

El mètode jurídic d'anàlisi permet a Fabeiro destriar els pressupòsits, els objectius i l'abast de la intervenció dels diversos organismes internacionals i europeus en la qüestió lingüística. El discurs tendeix a entrellaçar sense solució de continuïtat elements de caràcter divers (opinions dels autors, glossa del contingut de normes o instruments de *soft law*, incidència de les resolucions judicials, etcètera), la qual cosa no entorpeix el fil de l'argumentació, que manté una coherència general amb la hipòtesi principal i amb d'altres de secundàries que es presenten al llarg del text. Un aspecte formal, constatable per al lector, i que certament no facilita la lectura, és la pràctica absència de punts i a part en el text.

L'estructura del llibre comprèn dues parts. En la primera s'examina el sistema de reconeixement i protecció de la diversitat lingüística en el dret internacional. El capítol I comença amb una comparativa històrica dels models alemany i francès, com a exemples de «reconocimiento de la realidad monolingüe del Estado nación y la consiguiente negación de las diferencias lingüísticas (pàg. 21)». Aquesta primera tria respon a la voluntat de contraposar ambdues realitats estatals amb les finalitats i principis que guien la intervenció inicial de la Societat de Nacions en la garantia dels drets lingüístics, lligada encara al «principio de nacionalidad (pàg. 52-69)». Més endavant, en el capítol II, s'analitzen els dos grans models de tutela de la diversitat lingüística forjats durant la dècada dels '90 del segle XX (bàsicament, la protecció dels drets lingüístics de les minories i la protecció de les llengües en el marc de polítiques estatals pluralistes), els quals es presenten definitivament desvinculats del principi abans esmentat. Fabeiro recull els nous plantejaments democràtics i pluralistes en què es fonamenten els instruments internacionals vigents, els quals «persiguen la realización de la prohibición de discriminación e igualdad y la identidad con el propósito último de lograr la integración efectiva de sus hablantes en el Estado, con lo que, tratando de preservar las diferencias, se proponen lograr la unidad estatal (pàg. 73)». Una visió compartible, però que manté a l'ombra el protagonisme dels estats en l'aprovació dels referits instruments «internacionals» (la cursiva és nostra), d'acord amb una perspectiva més política o realista a l'hora de valorar la finalitat i els límits de la protecció derivada de l'ordre internacional.

Dins del capítol II, la secció primera és dedicada al tractament de la qüestió lingüística en el marc de l'ONU. En el text hi trobem un repàs interessant del debat doctrinal clàssic i de les aportacions d'autors més recents sobre la interpretació de l'article 27 PIDCP (1966), especialment pel que fa a la possibilitat de derivar del precepte –a partir de la interpretació conjunta amb la Declaració dels drets de les minories de l'ONU (1992) – obligacions positives per als estats de reconeixement de drets als parlants o d'usos oficials de les llengües de les minories. En aquest punt, Fabeiro sembla decantar-se per les tesis doctrinals més favorables a una interpretació àmplia o expansiva dels efectes de l'article 27 PIDP (K. Hernrard, entre d'altres). Una de les qüestions més interessants examinades és en quina mesura del precepte poden derivar-se obligacions per als estats projectades en l'àmbit de l'oficialitat lingüística (vegeu les pàg. 81-109).

La secció segona del capítol II conté l'estudi de l'acció del Consell d'Europa –juntament amb el *soft law* de l'OSCE– en la tutela de la diversitat idiomàtica europea. El tractament dels dos instruments jurídicament vinculants elaborats en el si d'aquest organisme internacional (el Conveni-marc per a la protecció de les minories nacionals de 1995 i la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries de 1992) resulta atractiu, especialment per l'intent de sistematització, a partir de l'anàlisi paral·lela d'ambdós convenis i del tipus i intensitat dels compromisos dels estats en els diversos àmbits sectorials (pàg. 136-166). Aquesta part de l'obra té la virtut indirecta de palesar l'amplíssim marge de què disposen els estats quant a la decisió d'oficialitzar o no la llengua, de manera que l'anàlisi del sistema normatiu europeu serveix per delimitar, o

àdhuc desmentir, algunes de les opinions doctrinals reproduïdes més amunt en relació amb els instruments d'abast universal.

La segona part del llibre, dedicada a la intervenció de la Unió Europea en el reconeixement i protecció de la diversitat lingüística, aporta perspectives interpretatives noves, si més no, relativament, pel contrast amb d'altres estudis sobre la mateixa qüestió (hem de recordar la publicació parcial d'aquest estudi, amb el títol «Un estudio jurídico del régimen lingüístico de las instituciones de la Unión Europea» a l'RLD núm. 44, 2005). Uns resultats interpretatius que poden vincular-se amb l'ús coherent de la metodologia jurídica, la qual orienta –dins del capítol primer– l'anàlisi dels principals elements conformadors del règim de protecció de la diversitat lingüística de la Unió (tractats constitutius, Carta de drets fonamentals de la UE, projecte de tractat constitucional), tot centrant-se en els seus efectes sobre la posició de les llengües estatals. Les conseqüències desfavorables d'aquests mateixos principis juridicopolítics sobre d'altres llengües –no estatals– que també integren la diversitat europea mereixen una atenció més residual (pàg. 235-250, vegeu *supra*). En el capítol segon s'examina el règim lingüístic de les institucions i organismes europeus d'acord amb els tractats constitutius, els reglaments lingüístics del Consell i els reglaments interns a la llum de la tesi, avançada per Milian, de la inexistència d'un principi d'igualtat de les llengües oficials. Es tracta d'un examen força minuciós i que aconsegueix reflectir les opcions subjacents i les conseqüències del model de «multioficialitat» i de pluralitat de «llengües de treball» aplicat en el sistema institucional de la UE.

L'apartat que tanca el llibre mereix un darrer apunt sobre «Las razones del régimen de “multilingüismo integral” de las instituciones de la Unión Europea (pàg. 310-318)», el qual inclou un al·legat sobre les raons d'«Estat de dret», «democràtiques» i «culturals i d'estatus polític» que justificarien el manteniment del multilingüisme de base estatal. Una defensa del règim lingüístic vigent a la UE, que ho és també de la posició respecte de llengües com la castellana (o «espanyol»), les quals, si bé no aspiren a una plenitud d'usos lingüístics en aquest espai supranacional, compten amb unes garanties jurídiques importants en termes politicoidentitaris i de drets d'ús. Les mateixes raons adduïdes servrien per ressaltar la importància que té per a la llengua i els seus parlants disposar d'un estat propi, la qual seria, segons la nostra opinió, una conclusió implícita que es desprèn de l'obra ressenyada.